

תמורה לא

משה שווערד

1. זה וזה גורם & חוששין לזרע האב: עיין ברשימות למסכת בכורות ז

• ספר קובץ שמועות - מסכת חולין אות כט

... וביאור תירוץ, דדין חוששין לזרע האב אינו ענין לדין זוז"ג. דדין חוששין לזרע האב הוא לענין אם הוא חשוב מינא דאבוה, אם בהמה אם חיה, וכן אם טמא אם טהור, וממילא אית ביה כל הנך דינים דאבוה מעצמו, שהוא בעצמו כאביו, חיה או בהמה, טמא או טהור. משא"כ דינא דזוז"ג הוא לענין איסור יוצא, דהתם אין בו איסור מעצמו, אלא האיסור שיצא ונגרם ממנו הוא האוסרו, ובזה קיי"ל דזוז"ג מותר. ...

• הגרי"ז על מסכת בכורות דף ז ע/א

... והנה הגר"ח בספרו (בהל' מאכ"א פ"ג הלי"א) כתב דבאמת הוי ענין חוששין לזרע האב, וזה וזה גורם שני ענינים נפרדים, דהיכא דאיירי לענין מין כגון פרה שילדה, הוי ולד פרה אף דדומה לחמור מ"מ הוא מין פרה, וזהו דמסיים סיפא דמתניתין ומה הם באכילה בהמה טהרה שילדה כמין בהמה טמאה מותר באכילה וכו' שהיוצא מן הטהור טהור, היינו דהוי מינו והוי בעצמותו טהור, ובזה שייך ענין חוששין לזרע האב לאיזה מין ליחסו, אבל היכא דלא שייך ענין מין כי אם איסור והיתר, התם כבר שייך לזה וזה גורם, כגון בטריפה דאין שייך לומר שהולד הוי ג"כ בעצמותו טריפה, אלא דאיסורו משום נולד מטריפה א"כ כבר הנידון אם זה וזה גורם אם הוי בא מאיסור או מהיתר

2. תוספות מסכת תמורה דף לא עמוד א

למאן דאמר טרפה אינה יולדת - ומשכחת לה שעיברה ולבסוף נטרפה ובעובר ירך אמו הוא פליגי תימה דאמר לעיל אבל עיברה ולבסוף נרבעה ד"ה אסור משום דהיא וולדה נרבעו והכא אמר דלמ"ד טרפה אינה יולדת משכחת לה בשעיברה ולבסוף נטרפה דרבנן סברי מותר דלאו ירך אמו הוא וקיימא לן באלו טרפות (חולין נח). דטרפה אינה יולדת ואם כן נימא רבא דלא כרבנן וי"ל דודאי טרפות שהוא תלוי בחיות ובריאות כיון שאינו רואין הולד חי ובריא אין לנו לומר שנטרף הולד עם אמו ואין לנו לפוסלו בשביל פסול טרפות אבל גבי רביעה ונגיחה ודאי כירך אמו הוא ...

3. ספר קובץ שמועות - מסכת חולין אות כו

כו) נח ע"א בשנטרפה ולבסוף עיברה ר' יהושע סבר זה וזה גורם מותר. קשה מ"ש מעיברה ולבסוף נטרפה שהולד אסור למ"ד עובר ירך אמו, וה"נ הרי הטריות שבה אוסרתה כל שעה. וכבר הקשו קושיא זו לפני מו"ר הגר"ח ז"ל ולא תירץ. ואפשר ליישב קצת עפ"מ"ש בקובץ שעורים פסחים אות ק"כ לבאר, מפני מה ולד בעל מום אינו פסול למזבח כמו ולד נרבע למ"ד זוז"ג אסור, א"נ אם האב והאם שניהם בעלי מומין יאסר לכו"ע כמו בולד שאביו ואמו שניהם נרבעו. והטעם, כי מום אינו פוסל אלא בשעתו, וכשעבר מומו כשר, א"כ הולד שאין בו מום אין לפוסלו מטעם יוצא, דהא אף האם אילו עבר מומה היתה כשרה. אבל נרבע מעשה הרביעה פוסל לעולם, וכיון דיש באם דבר הפוסלה לעולם, גם הולד פסול. ולפ"ז צ"ל דטריפה אין איסורה כל שעה תלוי במה שהיא עכשיו טריפה, אלא בשעה שנטרפה נאסרה לעולם, ואפילו תחזור לבריאותה ע"י מעשה נסים לא תהא ניתרת, דכיון שנאסרה שעה אחת אסורה לעולם. ומש"ה שייך לאסור הולד משום יוצא. ובאמת קשה מזה לדעת הרמב"ן ס"פ בהמה המקשה דבהמה שנטרפה בצומת הגידין אפשר להכשירה שיחתוך מארכובה ולמעלה, ומוכח דאיסור טריפה תלוי בכל שעה במה שהיא עכשיו טריפה. והרא"ש שם חולק על הרמב"ן מטעמא שכבר נכנס בה החולי, והיינו שלא תחזור עוד לבריאותה. ומשמע דאילו חזרה לבריאותה היתה ניתרת, וא"כ תיקשי מ"ש ולד טריפה מולד בע"מ דלא שייך בו יוצא וצ"ע. אכן הר"ן תמה על הרמב"ן מגמ' דף ס"ט מה טריפה כיון שנטרפה שוב אין לה היתר אף בשר כיון שיצא חוץ למחיצתו שוב אין לו היתר. והיינו כמש"נ דמשעה שנטרפה נאסרה לעולם ואפילו תחזור לבריאותה. ולפ"ז שפיר יש לחלק בין עיברה ולבסוף נטרפה לנטרפה ולבסוף עיברה. דבעיברה ולבסוף נטרפה בשעה שנטרפה חל איסור על הולד מדין עובר ירך אמו אע"פ שהולד עצמו אין בו טריפות. משא"כ בנטרפה ולבסוף עיברה אין לאסור הולד מחמת האיסור שטריפותה של האם אוסרתה בכל שעה, שהרי הולד אין בו טריפות, ולא גרע מן האם שאין בה איסור זה אלא כל כמה שהיא טריפה ואילו חזרה לבריאותה תו לא היה בה איסור זה:

4. שו"ת רבי עקיבא איגר מהדורה קמא סימן קעב

ובהיה ענינא נתקשיתי כעת למה דמבואר בתמורה דאם עובר ירך אמו היא וולדה נרבעו. א"כ באשתו מעוברת איך רשאי לכא עליה. נימא דהיא וולדה נבעלו והוי בא על בתו. ואף דבפחותה מבת ג' לאו ביאה היא מ"מ לכאורה הוא איסור דרבנן כמו בקטן פחות מבן ט' דאסור מדרבנן.

ונלענ'ד דבפחותה מבת ג' דבלא"ה אף במותרת לו אסור לבא עליה כיון דלאו שם ביאה עליה הוי כמשחית זרעו על עצים ואבנים. עי' בני"י פ"ק דיבמות. ושאני בת ג' אף דא"א להתעבר ותלד. מ"מ שם ביאה עלי' אבל בפחותה מבת ג' לאו שם ביאה עליה א"כ לא הוצרכו חז"ל לאסור מדין ערוה. ומש"ה במעוברת דליכא מדין חשש השחתת זרעו לא הוי אפילו איסור דרבנן משום ערוה. אביך אוהבך כנפשו. עקיבא.

5. ספר הגיוני הלכה ח"א

הגיוני הלכה

28

אבל אין הדבר ברור כל צורכו. שהרי עדיין יש לשאול: מדוע המתין הקב"ה עד שהגיעו לשער המ"ט ולא גאלם קודם לכן, כאשר היו עדיין בשער המ"ז או המ"ח, ולא היה צורך להזדקק לחיפזון? השאלה הזאת מתיישבת על פי דברי המהר"ל, בעניין גלות וגאולה. הגלות היא מציאות שלילית לכל עם, ובפרט לעם ישראל הקשור אף במצוותיו עם ארצו. אולם בעלי הרעיון שהתחזקו אחרי דרכי ה' עם ברואיו, חיפשו ומצאו שבתופעת הגלות יש גם צד חיובי. המהר"ל בספרו "נצח ישראל" הסביר את הדבר כך: "גלות ישראל, עם שהוא חסרון מצד עצמו לישראל, הוא סיבה אל השוב המקוה לנו לבסוף". והמהר"ל מוסיף ומסביר את דבריו במשל: "כל הויה יוקדם לה העדר, כמו שיוקדם הלילה לפני היום, ולכן ראוי שיוקדם לפני זה: העדר וחסרון, הוא הגלות".

דברי המהר"ל יש להם דוגמא בעולם הטבע, והיא תסייע להבין את דבריו. יצירת אפרוח בתוך הביצה אינה מתחלת אלא לאחר שהביצה העלתה ריקבון וסירחון, דבר זה אמור בגמרא במסכת תמורה⁶: "ביצה אימת גדלה? לכו מסרחא". והריקבון מהו? אינו אלא העדר, ורק לאחר ההעדר, באה יצירת האפרוח, וזוהי ההויה החדשה. אבל ביצה לאחר שנרקבה כולה ונתקלקלה לגמרי, ולא נשתייר בה עוד לחלוחית של חיות, ביצה כזו שוב לא תצלה שתיוצר ממנה הויה חדשה. כלל זה משמש יסוד בהלכה. הדין הוא: ביצה של עוף נבילה או טריפה אסורה באכילה. אבל אם דגרה תרנגולת על הביצה ונולד ממנה אפרוח, האפרוח מותר⁷. והסעם לדבר משום שהאפרוח נוצר רק לאחר שהביצה הסריחה והיתה כעפרא בעלמא ובטלה מהותה ואיסורה, ובלשון המהר"ל יש לומר בזה באה לכלל העדר, והאפרוח הוא הויה חדשה. מנהג זה שבטבע מצוי גם בתופעות רוחניות. השקיעה בתוך מ"ט שערי סומאה, היתה נדרשת בשביל שיתגדל מיוצאי מצרים עם ישראל, ולכן היה ההעדר צריך להגיע עד מידתו הנצרכת. ולא היה די בארבעים ושבעה שערים או ארבעים ושמונה שערים אלא הוצרכו ישראל להגיע עד שער הארבעים ותשעה. אבל אילו חס ושלום שקעו בשער החמישים היה זה בגדר ריקבון גמור, ושוב לא היה אפשר להעמיד מהם את עם ישראל. נמצא שהמצב של יציאת מצרים ויצירת האומה היה צריך להיעשות בנקודה מסוימת, בין שער הארבעים ותשעה לשער החמישים. לכן היה צריך הקב"ה להוציא אותם בחיפזון.

6. תוספות מסכת תמורה דף לא עמוד א

שינקה חלב רותח - וה"ה בכרשני עבודת כוכבים אם אכלה כל ימיה שעיקר גדילתה מהן שהוא אסור ולפום ריהטא אפילו להדיוט.

7. פירוש המשנה לרמב"ם מסכת תמורה פרק ו

כשרה שינקה מן הטרפה הוא באותו היום בלבד שינקה, מפני שהיא יכולה לעמוד עליו מעת לעת והוא בתהליך העכול ועד כה לא נגמר עכולו, אבל אם כבר נתעכל אפילו פטמה דרך משל בכרשני עבודה זרה עד שהשמינה מאד הרי זו מותרת לגבי המזבח לדברי הכל. ...

8. תפארת ישראל - בועז מסכת תמורה פרק ו

(ה) אמר המפרש כך פירשנו משנתיהו ע"ד רש"י בש"ס, וכך מוכח לישראל דסוגיא. אמנם הר"ב פי' דמתני' מיירי רק תוך מעל"ע משיגה. משמע הא הרעיבה יותר ממע"לע בשעה שהקריבה, כשרה. והן הן דברי הרמב"ם בפירוש המשניות. אבל לשון הש"ס לא משמע כן, דאי מתני' מיירי דוקא בתוך מע"לע. א"כ אדמקשה בש"ס מבהמה שנתפסמה מכרשיני ע"ז דשרי, הו"ל לתרוצי בקיצור דהתם מיירי אחר מעל"ע. ועוד תמוה מ"ש הר"ב דשיעור עיכול הוא מע"לע. וקשה הרי דוקא לענין טומאה אמרינן דככלב שיעור עיכול ג' ימים. ובעופות ודגים כדי שישירף [כאהלות פ' י"א מ"ז]. ובשאר בהמות מע"לע [כפרה פ"ט מ"ה], וטעמא דאפושי טומאה לא מפשינן. אבל בכל איסור לא חשיב מעוכל כלל כל זמן שהוא שלם במעיו [כתוס' בכורות דף ז' ב']. וה"מ במאכל עב, אבל משקה איסור, בין באיסור בין בטומאה, מיד שבלעתו חשוב כמעוכל...

9. רמב"ם הלכות תמורה פרק ד הלכה יא

המשנה את הקדשים מקדושה לקדושה עובר בלא תעשה שנאמר בכור לא יקדיש איש אותו שלא יעשנו עולה או שלמים, והוא הדין לשאר הקדשים שאין משנין אותן מקדושה לקדושה אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית, כיצד אם הקדיש לבדק ההיכל לא ישנה לבדק המזבח וכן כל כיוצא בזה, ואין לוקין על לאו זה.

השגת הראב"ד: כיצד אם הקדיש לבדק ההיכל וכו'. א"א זה לא ידעתי מנין לו שהרי כולן מקדשי בדק הבית הם באים כדתניא הקטרת וכל קרבנות הצבור מביאין מתרומת הלשכה מזבח הזהב לכונה וכלי שרת באין ממותר נסכים מזבח העולה לשכות ועזרות באין מקדשי בדק הבית חוץ לחומת העזרה באין משירי לשכה וכו' אלמא אין שינוי בין קדשי היכל לשאר עזרות ולא למזבח, ואולי טעה במה שאמרו אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית אין משנין אותן מקדושה לקדושה והוא סבור כמו שאין משנין מקדשי הבית אפילו מקרבן לקרבן כך אין משנין בבדק הבית אפילו מבדק לבדק ואינו כן שקדשי מזבח אפילו מקדשים קלים לחמורים אין משנים ואין ממעטים באכילת קדשים אבל בדק הבית מה יש בין זה לזה והרי הוא מודה שמשנין בדק הבית, קדשי מזבח יש מהן נאכלין ויש שאינן נאכלין יש מהן ליום אחד ויש מהם לשני ימים והנאכלין ליום אחד לא שוו במתנותיהם אלא אלו מכפרין ואלו אין מכפרין דין הוא שלא ישתנו מזה לזה אבל בקדשי בדק הבית מה הפרש בין זה לזה.

10. תוספות מסכת תמורה דף לא עמוד ב

ולדן וחלבן אסור לאחר פדיון - בבכורות (דף יד.) מוקי לה באיעבור קודם פדיונם ואוליד לאחר פדיונם דאי איעבור ואוליד קודם פדיונם אמר לעיל בפרק אלו קדשים (דף יז): אם לרבות ולד בעלי מומין או ליקרב למאן דאית ליה או לרעייה למאן דאית ליה ואי איעבור לאחר פדיונם ולד איל וצבי מיקרו אלא ודאי מיירי דאיעבור קודם פדיונם ואוליד לאחר פדיונם דלא מהני להו פדיון אמן שהן תמימים במעי אמן אפי' אם יפול בהן מום כשיוולדו אינן מותרין כדתניא התם דלא אלימי למיתפס פדיונם והם קדושין דכיון דאיעבור לפני פדיונם קדשו מיד למ"ד במעי אמן הם קדושים ואפי' למאן דאמר בהוייתו ובשעת הויית אמן חולין מכל מקום תפסינהו קדושה בשעת הוייתו.

11. שטמ"ק בכורות טו: אות ד

שיוסטי הריק להו וא"ת לסי' ולדות קרשים בהוייתו הם קדושים הא כמעי אמן חולין נמורין למה יש באלו וילדות קדושה נמורה כיון שלא נולדו אלא לאחר פדיון הו"ל לאקשויי לצבי ואיל הו"ל לספקינהו ד"ל כיון דלאחר פדיון יש קדושה ליאמר כגיהה גם נתעברו לפני פדיון לא הוי חולין נמורין והא דמקשי' לצבי ואיל היינו נתעברו ונולד לאחר פדיון אפי' שיש בהם איבור גיהה אבל הכא דנתעברו לפני פדיון אפי' קדושה שאסור בגיזה לאחר פדיון להקדיש וילדות כשנולדו, תוס' היצניות :

12. ספר ח' בתרא

תעזו) לא: רש"י ד"ה חלב המוקדשין וו"ל חלב של מוקדשין, גבי קדשי מזבח נקיש תורין לגבי מזבח, וגבי קדשי בדה"ב נקט תרנגולת ולא תורין, דאורחא דמילתא נקט דאין דרך להקדיש לבדה"ב דבר הראוי למזבח ע"כ. ודייק הגרי"ח ו"ל טובא בסטנסיל מהדורא ג' וו"ל ומדקאמר דאין דרך להקדיש ולא קאמר דיש איסור, ראי' מדבריו דנאיסור מקדיש תמימין לבי"ה הוא דוקא בבזמה ולא בעוף ע"כ. ולכאורה יש להסביר הטעם, דבבהמה דכל מום פוסל בה תמצא דהרבה בהמות פסולות למזבח, לכן אין לבובו תמים אבדק הבית כשיש להושיעו לקדשי מזבח. משא"כ בעוף דמום אין פוסל בו, רק מחוסר אבר, לכן חב העופות ראויות למזבח ואין מחוסר בהו, לכן אין קפיא שיקדשם לבדה"ב.